

*Куліш О.І.
Кримський державний гуманітарний інститут*

СТРУКТУРА І ФУНКЦІЇ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО СПІЛКУВАННЯ В ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Професійне спілкування спеціаліста формується в умовах конкретної діяльності, а тому у повній мірі вбирає у себе всі її особливості, є її важливою частиною, способом діяльності. Кожна професія, і менеджера у тому числі, пред'являє особливі вимоги щодо володіння спеціалістом навичками та вміннями професійного спілкування й визначає особливості його виявлення у професійно значущих ситуаціях. Тому метою даної статті є розкриття структури особистісно-орієнтованого спілкування та її ролі у становленні майбутніх менеджерів як спеціалістів.

Таким чином, ідея взаємного особистісного впливу є особливо актуальною у психолого-педагогічному контексті навчального процесу підготовки майбутніх менеджерів, основний зміст якого й являє спрямоване використання тих чи інших ефектів, що призводять один на одного особистостями студента і викладача, які виражаються у формулі “тільки особистість може виховати особистість”.

Особистісно-зорієнтоване спілкування майбутнього менеджера являє собою багатопланову і поліморфну сферу професійної взаємодії. Це: навчально-педагогічна взаємодія педагога і навчаючого; взаємодія студентів між собою; міжособистісні взаємодії, які можуть по-різному збуджувати навчальне педагогічну взаємодію [5, с.135-136].

Всі компоненти, які входять до змісту навчання професійному спілкуванню, повинні реалізовуватися у навчальному процесі у цілісному вигляді, у сукупності, коли спілкування предстане як феномен міжсуб'єктивної взаємодії. Взаємодія, за Е. В. Руденським, – це процес, який складається із фізичного контакту, сумісної групової дії, духовного вербального контакту, невербального інформаційного контакту [4, с. 53]. Усі ці характеристики відносяться й до навчальної взаємодії. Взаємодію як процес характеризують: сукупна, кооперативна діяльність педагога і студентів (співробітництво); інформаційній зв'язок; взаємовплив; взаємовідношення; взаєморозуміння [4, с. 54].

Конкретизоване у навчальному процесі вищого навчального закладу, професійне спілкування виступає і як процес розв'язання педагогом неймовірної кількості комунікативних задач, і як його результат. У процесі

спілкування з тими, що навчаються, педагог реалізує, по-перше, психологічний і комунікативний пошук, який пов'язаний з пізнанням індивідуальної своєрідності іншої особистості, і, по-друге, вибір у відповідності з цією своєрідністю специфічного репертуару виховально-доцільної взаємодії відносно даного студента.

Студент – це замовник і споживач інформації, яка дозволяє йому у процесі професійної діяльності творить вибір значущого способу ефективного спілкування. Тому у процесі навчально-педагогічної взаємодії значення набуває пізнавальний комплекс професійного спілкування, який включає у себе такі компоненти:

1) система знань про спілкування, інтегрована з різних галузей наук (філософії, психології, філології, педагогіки);

2) теорія професійного спілкування менеджерів, яка спрямована на досягнення конкретних цілей підготовки спеціалістів, враховуючи специфіки їх професійної діяльності;

3) знання про способи (технології) спілкування, які дозволяють обирати позицію, види і форми взаємодії у професійній ситуації, прогнозувати і виявляти успішність майбутньої діяльності.

За думкою В. І. Вдовюка, В. І. Страхова, взаємодія педагога зі студентами повинна включати у себе такі характеристики:

– повага до особистості студента, його честі, гідності, вияву до нього увага довіри;

– чуйне ставлення до приватного життя учня, невтручання у його особисті дії;

– неприпущення винесення на осуд студентів вчинків молоді особи, пов'язаних з необхідністю життєвого досвіду;

– сердечність, душевність у обговоренні зі студентами питань, які викликають душевний біль, вияв готовності допомогти у розв'язані ситуації, що виникли;

– здатність радіти разом зі студентами їх успіхам, що досяглися значною працею, виявити повагу до чесною і самовідданою праці, з оглядом на досягненні середні успіхи.

Студент як суб'єкт освіти, вступаючи до вищого навчального закладу вже володіє конкретним внутрішнім змістом, тому процес професійної взаємодії педагога і студента можна уявити як ланцюг природжень: в уяв (суб'єктивне), у визначеннях (об'єктивне), у поняттях (абсолютне), у їх цілісності й єдності [3, с. 317]. Студенти у педагогічному процесі – менеджери які включені у процес, яким керує менеджер більш високої кваліфікації -викладач. Його

технологія керування процесом професійного спілкування є соціокультурної нормою і повинна бути засвоєна як технологія керування будь-яким процесом, як методологія діяльності.

Таким чином, структура педагогічної взаємодії студентів і викладача, на думку В. М. Куніциної, Н. В. Казарінової, включає в себе ряд обов'язкових елементів. До них включено: єдина ціль, єдність мотивів, що спонукають особистість до взаємодії, взаємозв'язок учасників, наявність єдиного простору часові виконання індивідуальних дій, координація індивідуальних дій необхідність керування ними [5, с. 134-13, 6]. При цьому чітко виражено обслуговуючий характер професійного спілкування, який спрямовано на організацію сумісної діяльності викладача і студентів. І ефективність такої педагогічної взаємодії буде тим вище, чим вище рівень комунікативних навичок, насамперед, самого викладача як фахівця, який представляє собою суть педагогічної взаємодії, володіє найрозвинутішим умінням усного і письмального спілкування і розуміє, як освітнє середовище впливає на процес засвоєння інформації.

Виходячи з того, що педагогічний процес складається із замислу, втілення замислу, аналізу й оцінки, то можна виділити етапи, що відповідають чотирьом стадіям професійного спілкування. Вони являють систему спілкування, характерну для конкретного етапу педагогічної діяльності:

1. Моделювання педагогом майбутнього спілкування зі студентами у процесі підготовки до лекції.
2. Організація безпосереднього спілкування зі студентами.
3. Керування спілкуванням у педагогічному процесі.
4. Аналіз системи спілкування, що здійснюється, і моделювання нової системи спілкування на майбутню діяльність.

Все ці етапи утворюють загальну структуру процесу професійного спілкування.

Моделювання – важливий етап педагогічної взаємодії. Він полягає в прогнозуванні майбутнього спілкування, яке здійснюється нами і в буденному спілкуванні, і в інформаційному розподілі матеріалу. Таким чином, іде комунікативне прогнозування майбутньої діяльності.

Другий етап умовно можна назвати “комунікативною атакою”, коли завойовується ініціатива в спілкуванні і цілісна комунікативна перевага, яка надасть можливість у подальшому керувати спілкуванням зі студентами.

Керування спілкуванням являє собою той аспект педагогічної взаємодії, який надає останньому професійного характеру.

Керування спілкуванням включає у себе такі елементи:

- конкретизація спланованої раніше моделі спілкування;
- уточнення умов і структури майбутнього спілкування;
- здійснення початкової стадії безпосереднього спілкування;
- керування ініціативою у системі спілкування, що розпочалося.

Аналіз спілкування, як наступна стадія, спрямовується на співвіднесення цілі, засобів, результатів. Як зазначають деякі дослідники, педагог повинен виявити слабкі сторони спілкування, осмислити, у якій мірі, він задоволений процесом взаємодії з дітьми, спланувати систему майбутнього спілкування з колективом або конкретним студентом з урахуванням внесення необхідних коректив.

Досліджуючи структуру спілкування, Б. Ф. Ломов запропонував розглядати її на трьох рівнях. На першому рівні (макрорівні) вивчається розвиток спілкування протягом життєвої діяльності особистості. Цей рівень є основним у дослідженні професійної спрямованості особистості, її мотиваційної сфери і особистісних стосунків. Другий рівень передбачає розгляд окремих контактів особистості (наприклад, сумісна діяльність, бесіда тощо). На третьому рівні вивчаються окремі акти взаємодії, як своєрідні одиниці процесу спілкування.

В. М. М'ясищевим була також запропонована трьохкомпонентна структура спілкування. Однаково у вигляді функціональних компонентів він відділяв соціальне відображення, емоційні стосунки й характеристики поведінкових партнерів суб'єктів спілкування.

Зміни парадигми керування людськими ресурсами потребує від менеджера сумісних психологічних знань. Такий підхід щодо конкретного співбесідника, будь то доросла людина чи дитина, будується на розумінні загальних закономірностей, що лежать в основі формування особистості і характеру. Врахування цих закономірностей також важливе і для саморозуміння. Адже моральний обов'язок людини як учасника контактів – розібратися у собі самому: це дає йому можливість уникнути суб'єктивізму в оцінюванні інших.

У особистісно-зорієнтованому спілкуванні завжди присутня реакція на мовленнєву поведінку того, хто говорить, тобто зворотний зв'язок. Це поняття виражається у вербальних і невербальних повідомленнях, які партнер у спілкуванні навмисне чи ненавмисне відправляє у відповідь повідомлення іншого.

Для створення стосунків довіри з тим, хто говорить, дуже важливо повідомити йому за допомогою сигналів зворотного зв'язку таку інформацію,

яка максимально точно відображала б його емоції, переживання. Завдяки вербальному зворотному зв'язку з тим, що було сказано чи продемонстровано, завдяки розуміння того, що стоїть за висловленими словами, той, хто слухає дає зрозуміти тому, хто говорить про свою участь в його діях й думках.

Достатнє значення в особистісно-орієнтованому професійному спілкуванні менеджера має й те, як менеджер слухає й реагує на повідомлення того, хто говорить, вловлює вплив на реакцію інших людей та їх сприйняття реакції менеджера. Це означає, що від сформованих навичок особистісно-зорієнтованого професійного спілкування того, хто слухає залежить і характер наступної взаємодії зі співбесідником. Тут йдеться про засвоєння прийомів професійного вербального реагування на повідомлення. Наприклад, реакція викладача на слова студента може у різних ситуаціях мати вигляд: відповіді – співчуття, відповіді – питання, відповіді – критики, відповіді – поради.

Отже, необхідною умовою навчання у вищих навчальних закладах є створення структурно-функціональної моделі розвиваючої комунікативної ситуації [6, с. 58-62]. Головними психологічними ознаками такої ситуації є: діалогічне спілкування викладача зі студентами, яке базується на його високих моральних якостях (авторитет), професіоналізмі (референтність), емпатії; на діловому стилі спілкування, який має виразковий вектор перманентного піднесення до ігрового і духовного.

Можна виділити безліч інших умов, наприклад, таких, як конструктивність парадигми спілкування (педагогічний такт і етика), врахування базових цінностей та потреб особистості учня тощо.

Іншої позиції додержується ряд вчених (О. О. Леонтєв, О. Б. Сиротиніна, Т. Н. Ушакова), які розглядають специфіку структури комунікативної діяльності скрізь призму її функцій. Таким чином, вона складається з таких компонентів:

- мотиваційного (уміння стимулювати мотивацію діяльності, викликати й закріплювати інтерес до комунікативної взаємодії, бажання бути активним у ході діалогу);

- комунікативного (уміння вступати у контакт з людьми, вміти слухати співбесідника, доступно доносити свою точку зору до співбесідника);

- організаторського (уміння організувати процес спілкування, керувати цим процесом, координувати висловлювання і дії учасників спілкування, вміти передбачати конфліктні ситуації, що виникають у ході взаємодії);

- гностичного (уміння моделювати спілкування, актуалізувати прийоми логічного мислення, структурувати інформацію);

- креативного (уміння використовувати різноманітні засоби в залежності

від комунікативних ситуацій);

– емоційного (уміння емоційно впливати на співбесідника).

Отже, проаналізувавши філософські й психологічні аспекти професійної взаємодії, ми визначили його структуру, до якої входять: суб'єкти взаємодії (викладач і студенті), взаємні зв'язки суб'єктів (механізми, своєрідність, характер тощо), взаємний вплив суб'єктів один на одного і взаємні зміни суб'єктів професійного спілкування. Нами була також встановлена специфічна особливість цього виду взаємодії, яка відрізняє його від усіх інших видів комунікативних взаємодій. Це його поліформність, яка припускає триєдину спрямованість цього процесу: навчально-педагогічна взаємодія педагога і студентів, взаємодія студентів між собою, міжособистісна взаємодія, яка може по-різному впливати на навчальний процес.

Використана література:

1. Буюва Л.П. Человек: деятельность й общение. – М., 1978. – 220 с.
2. Добрович Н.А. Воспитателю о психологии й психогигиене общения. – М., 1976.
3. Обозов Н.Н., Щекин Г.В. Психология работы с людьми. – К.: МАУП, 1999 – 152 с.
4. Руденский Е.В. Социальная психология. – М., 1997.
5. Самоукина Н.В. Психология й педагогика профессиональной деятельности: Уч. – М., 1999. – С. 220.
6. Handbook of organizational learning and knowledge. / Meinolf Deerkes, Arione Berthoin Antal, John Child – Oxford University press. – 2001. – 979 p.
7. Motivation and work behavior / Richard M. Steers. N.Y.: Me. Graw – hill, 91. – 5th ed.
8. Conflicts and cooperation in managing environmental resources / ed. By R. Pethig. – Berlin: Springer – Verlag, 92, 338 p.

Аннотация

В статье анализируются философские и психологические аспекты профессионального взаимодействия. раскрываются структуры личностно-ориентированного общения и его роль в становлении будущих менеджеров как специалистов.

Кулик Є.
Дрогобицький педагогічний університет
імені І.Франка

МОДЕЛЮВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Сучасні соціальні процеси викликали необхідність переходу вищої школи на нову концепцію підготовки майбутніх спеціалістів, вдосконалення її якості, підвищення рівня професіоналізму, компетентності, інтелектуальної культури.